

”פסטיברנקו”: חלומות מוזיקליים אישיים שמתגבשים להרכב מוזיקלי על הבמה

יעל אלמוג בנדורי

בתיכון מעוף ברנקו וייס שבמודיעין מתקיימת פעילות מוזיקלית נרחבת שלוקחים בה חלק כשליש מתלמידי בית הספר. חדר המוזיקה מזמין ומאובזר בכלי נגינה רבים ושונים, ולאורך כל ימות השבוע מתקיימים בו שיעורים ופרויקטים מוזיקליים מגוונים. פרויקט הדגל של מגמת המוזיקה הוא מופע “פסטיברנקו” המסורתי, שעלה זו השנה החמישית בחודש פברואר 2018. מאמר זה בוחן את תהליך יצירת המופע, משלבי התכנון ועד לרגע העלייה לבמה, מתוך ראייה מוזיקלית-טיפולית שמאפיינת את עבודת המגמה בניצוחה של יעל, המורה למוזיקה, ובהתאמה מלאה לחזון בית הספר בהובלתו של המנהל, אריאל פריאנטה.

תחילה נרחיב על הגישה הטיפולית-מוזיקלית על בסיס מקורות ספרותיים רלוונטיים. לאחר מכן נעמיק בהבנה של תהליך יצירת המופע באמצעות בחינת שתי מיומנויות פדגוגיות חשובות שרכשו התלמידים במהלך הדרך ואשר רלוונטיות לענייננו: היכולת הרפרזנטטיבית והיכולת לעבוד כחלק מצוות בשיתוף פעולה. חשוב לציין שהעשייה המוזיקלית אינה מנותקת מהעשייה הבית-ספרית הרחבה, אלא להפך. הצוות המקצועי מקיים לאורך השנה שיח מתמיד בדבר הדרכים לרתום את הפעילות המוזיקלית כך שתעודד את התלמידים להתחבר לתהליכים נוספים שהם עוברים בבית הספר בתחומי הלמידה השונים, בתחום החברתי, בתחום הרגשי ובכללי ההתנהלות שמצופים מהם.

כוחה של קבוצה

אחת מהגישות הרווחות בעולם הטיפול היא הטיפול הקבוצתי. מקבץ נרחב ומשכנע של מחקרי תוצאה הראה באופן חד-משמעי שהטיפול הקבוצתי הוא צורה יעילה ביותר של פסיכותרפיה (יאלום, 2006). לקבוצה ניתן הכוח להעצים את חבריה ולהשפיע עליהם באופן שונה מהתהליך שהיו יכולים לעבור באופן פרטני, והדבר ניכר במיוחד במדיום המוזיקלי. בפרקטיקה של שדה התרפיה במוזיקה נעשה שימוש נרחב בעבודה בקבוצות. לאורך השנים התפרסמו אין-ספור ספרים, מאמרים ומחקרים אשר

מציגים מקרים שונים של קבוצות טיפוליות במוזיקה, במגוון אוכלוסיות וגילים (אמיר, 1999; Bruscia,; 1998; Pavlicevic, 2003).

CMT - ממרחב טיפולי למרחב קהילתי

הגישה הקהילתית (Community Music Therapy - CMT) היא מסגרת תיאורטית חדשנית בשדה של תרפיה קבוצתית במוזיקה, והיא הייתה נקודת המוצא לפרויקט “פסטיברנקו”. קיימות הגדרות רבות לגישה של טיפול במוזיקה קהילתי (לסקירה נרחבת ראו Ansdell & DeNora, 2012). על פי ההגדרה הרלוונטית למאמר זה, מטרתה של ה-CMT היא לגרום לאדם להשתתף במגוון פעילויות מוזיקליות, ותפקידו של המטפל הוא ללוות כל אדם במעבר מהשדה הטיפולי לשדה רחב יותר של עשייה מוזיקלית בהקשר החברתי (Ansdell, 2002).

עצם הרעיון של הוצאת הטיפול במוזיקה אל הקהילה, כלומר אל מחוץ לכותלי חדר הטיפול, הוא רעיון פורץ גבולות, תרתי משמע. במילים אחרות, המונח “טיפול” יכול להיות מיושם במסגרת קהילתית, ולא רק במסגרת אינדיווידואלית, והתערבות טיפולית יכולה להיתפס כשירות לקהילה ולא כטיפול אינדיווידואלי (Stige & Aaro, 2012), כך שבהדרגה הפכה ה-CMT לגישה משלימה לגישה האינדיווידואלית (Ansdell, 2002). השיח הקהילתי מציע להכיר בכוחה של המוזיקה ולראות את המשמעות שבה בחיי היום-יום ובהקשר הסביבתי והתרבותי של האדם. הראייה ההדרגתית שמוציאה את כוחה של המוזיקה אל מחוץ לסטינג הטיפול היא משמעותית ביותר לדיסציפלינה של תרפיה במוזיקה, ותרפיסטים קהילתיים במוזיקה נמצאים בעמדה שהם יכולים להשפיע רבות ולתרום למחשבה מחודשת על היחסים שנוצרים בין המשתתפים הפעילים לבין הקהילה (Ansdell & Pavlicevic, 2004).

Musicking - עשייה מוזיקלית לשם יצירת מופע

בבסיס ה-CMT נמצאת ההנחה שעשייה מוזיקלית (Musicking) בקבוצה יכולה להקל על אדם את תחושת הבדידות שהוא מרגיש ביחס לעצמו, ובכך להעצים אותו ולשפר את תחושת הרווחה הנפשית שלו (Ansdell, 2002). המוזיקליות מובילה לפעילויות ולאירועים שונים אשר מעודדים את המשתתפים ליצור קשר ביניהם ולפתח יחסים של עבודת צוות, תקשורת מיטבית ושיתופי פעולה באמצעות עשייה מוזיקלית משותפת (Ansdell & Pavlicevic, 2004). למושג Musicking יש תפקיד חשוב בהבנת המתרחש ב-CMT, במקרה שאותה עשייה מוזיקלית קבוצתית מקבלת ביטוי מוזיקלי פורמלי במופע או בהצגה כלשהם. המופע המוזיקלי מאפשר את קיומם של מעגלי פעולה ואינטראקציה חברתיים, קהילתיים ותרבותיים, ומקנה לפרט יכולת ליצור תכנים חדשים שהוא נעזר בהם כדי להגדיר את זהותו בצורה מעמיקה יותר, ולהציג את עצמו ואת עולמו בפני הקהילה שהוא חי בה (Stige & Aaro, 2012).

1 המונח Musicking הופיע לראשונה בספרו של סמול משנת 1998. סמול מציע לחשוב על המוזיקה כפועל שמייצר התרחשות בין חברים בקבוצה או בהרכב, ולא כיצירת אומנות שעומדת בפני עצמה (Small, 1998).

פרויקט "פסטיברנקו"

מופע "פסטיברנקו" הוא פרויקט שנועד להציג את עשייתם המוזיקלית הענפה של תלמידי בית הספר מכל השכבות, ומשקף תהליך של עבודה מאומצת שהתפרסה בהדרגה על פני שמונה שבועות. "פסטיברנקו" מתקיים בבית הספר כבר חמש שנים בחודשים פברואר-מרץ באולם מרכזי בעיר, מול קהל של 350 איש. מאחורי הפרויקט עומד הרצון לעודד את התלמידים לעבור שלבי התפתחות מהמרחב האישי, לקבוצתי, ומשם לזה הקהילתי. חשיפת התוצרים המוזיקליים בפני הקהל הרחב, לאחר עבודה אישית וקבוצתית מאומצת, מעצימה את התלמידים ומעניקה תוקף משמעותי לעשייתם. המפגש בין התלמידים לבין הקהל הוא רגע חד-פעמי שאי-אפשר להשיגו כאשר המוזיקה נשארת בין כותלי חדר המוזיקה.

הקמת המגמה

מגמת המוזיקה היא אבן יסוד משמעותית בעשייה הבית-ספרית. בתחילת השנה קיימה המורה למוזיקה פגישות אישיות עם כל התלמידים המעוניינים לקחת חלק בעשייה מוזיקלית כלשהי. נקודת המוצא הייתה שכל תלמיד שרוצה להעמיק במוזיקה ומוכן להשקיע בתהליך מוזמן לקחת חלק בפעילות המגמה. לאחר שלב זה נבנתה מערכת שעות שבועית שהתמקדה בלימוד נגינה, במטרה להתמקצע כמה שיותר במה שכל תלמיד בחר עד לשלב של בניית המופע והנגינה בהרכבים. לשמחנתנו, תלמידים רבים רצו להשתתף, ונדרשנו לחשוב על דרכים יצירתיות כדי לתת מענה לכולם. לבסוף הוחלט על יצירת תכנית למידה אישית עבור כל תלמיד שתתפרס לאורך השליש הראשון של השנה. בתכנית יוגדרו המטרות הפדגוגיות והרגשיות של אותו תלמיד, אך בפועל הוא ילמד במסגרת קבוצתית וייהנה מהיתרונות של למידת עמיתים לצד התקדמותו האישית המתועדת. מערכת הלמידה המוזיקלית כללה קבוצות שירה לבנים ולבנות (לחוד), קבוצות קלידים, קבוצות גיטרה, קבוצת כלי הקשה, שעות אולפן, לימוד תופים בזוגות ומפגשים פרטניים עם מספר תלמידים מצומצם.

תהליך ההכנה למופע

כאשר המגמה התבססה התחלנו את ההיערכות למופע "פסטיברנקו". הצוות המוזיקלי גיבש תכנית עבודה לשליש השני של השנה. התכנית התפרסה על פני שמונה שבועות, ובמהלכה יצרו התלמידים את המופע: בחרו את הקטעים, השתבצו להרכבים, החליטו על עיבודים וערכו חזרות מרובות עד לרגע הגדול. בתחילת התהליך הביעו 39 תלמידים רצון להשתתף במופע, ובסופו עלו לבמה 32 תלמידים. שני המופעים הורכבו מ-25 קטעים: במופע הראשון 12, ובמופע השני 13. הקטעים נבחרו על ידי התלמידים מתוך ז'אנרים מוזיקליים מגוונים ובהם מוזיקה קלאסית, מוזיקת עולם, רוק ומוזיקה ישראלית לסוגיה. כדי ליצור את תכנית העבודה קיים הצוות המקצועי פגישות אחדות שנועדו לאפיין את המופע בקווים כלליים. בפגישות אלו הוחלט להעלות שני מופעים ברצף במקום מופע אחד, וכך להעניק לכל תלמיד שרוצה בכך את האפשרות להציג את עצמו ואת כישוריו כראוי, אף שמדובר בקבוצה גדולה של תלמידים.

אפשר לראות בהחלטה זו ביטוי לרצון לחזק בקרבם את המיומנות הרפרזנטטיבית. באמצעות עשייה מוזיקלית התלמיד יכול להעמיק ביכולת שלו להציג את עצמו בצורה מאורגנת, מעמיקה ויצירתית.

לאחר אפיון ראשוני של המופע מצד הצוות המוזיקלי נערכו פגישות ראשוניות עם סולני המופע - זמרים ונגנים בולטים. פגישות אלו דרבנו את התלמידים לחקור עולמות מוזיקליים שונים, להאזין למספר רב של קטעים ולבסוף לבחור את הקטע שירצו להופיע בו. את התהליך הזה הובילו אמנם סולני המופע, אך הוא נעשה בשיתוף עם כלל תלמידי המגמה. הצוות המקצועי עודד את התלמידים להתייעץ ביניהם, מהלך שהוביל לשיח פורה על שירים, אומנים וסגנונות מוזיקליים, ולשיתופי פעולה מפתיעים ומרגשים בין תלמידים משכבות שונות.

כאשר הושלם השלב המשמעותי של בחירת הקטעים למופע הוצגה רשימת הקטעים בפני כל התלמידים במפגש קבוצתי, ונערך שיח שבסופו יצאו חברי הקבוצה מגובשים לקראת הגשמת החלום של העלאת מופע מוזיקלי. במפגש זה נפרס בפני התלמידים לוח הזמנים הצפוף, והתלמידים השתבצו להרכבים ויצאו לדרך. בשלב זה כל הרכב עבד באופן עצמאי על הקטע שלו, ללא קשר להרכבים האחרים. כל תלמיד נדרש להציג את ארגו הכלים המוזיקלי שרכש בשליש הראשון של השנה בפני חבריו להרכב, כלומר המוזיקה יצאה מחוץ לגבולות של כל תלמיד אל מעגל חברתי ראשון - ההרכב. במפגש שכזה הכוח של הקבוצה התגלה במלוא העוצמה: חברי ההרכב שיקפו זה לזה את העבודה המאומצת שנעשתה עד כה באופן יחידני, ועודדו תלמידים שהתקשו להאמין בעצמם לא לוותר על הגשמת מטרותיהם. שיתוף הפעולה ביניהם היה ניכר, והעמיק משבוע לשבוע. בסוף העבודה יכולנו לראות כי כל חברי ההרכב ביססו ביניהם קשר משמעותי של סולידריות וגאווה יחידה. הקשר נשען על שיתוף הפעולה ההדוק שנדרשו להגיע אליו דרך עבודה מוזיקלית משותפת.

בשבועיים האחרונים לפני תום הפרויקט נערך מרתון חזרות, ובמהלכו התאחדו כל הקטעים המוזיקליים למופע. בשלב זה נחשפו ההרכבים זה לזה, וכל התלמידים זכו לשמוע את הקטעים השונים. שלב זה משקף את ההרחבה שנוצרה במעבר של המוזיקה למעגל חברתי נוסף. לא רק חברי ההרכב וקומץ חברים היו עדים לקטע המוזיקלי, אלא גם תלמידים נוספים ואנשי צוות. המרתון התקיים בחדרי חזרות חיצוניים, כדי לבדוד את התלמידים מאווירת בית הספר ולקדם אותם שלב נוסף בהגשמת המטרה של העלאת המופע המתקרב. נקודה זו הושגה במלואה. במהלך המרתון הקשר בין התלמידים העמיק. שיתוף הפעולה ביניהם היה מלא, והם היו גאים מאוד בתוצר המוזיקלי שנגלה בפניהם. בד בבד התגלה כי לקבוצה יש כוח להשפיע על היכולת הרפרזנטטיבית. כל תלמיד קיבל מהתלמידים האחרים משוב על רמת הביצוע וההגשה של הקטע שלו, ובכך הצליח לחדד את האופן שבו הוא מציג את עצמו מוזיקלית בפני קהל המוזמנים.

המרתון התחדש ארבעה ימים לפני המופע, ובמהלכו התקיימו חזרות גנרליות של כל המופע ברצף, מההתחלה ועד הסוף. שלב זה הוא האינטנסיבי והנפיץ ביותר. ההתרגשות והלחץ בשיאם, והעייפות מכל שעות החזרות ניכרת. עם זאת, ואולי דווקא בשל כך, החלק האינטנסיבי ביותר בתהליך יצירת המופע נתן את התוקף המלא ביותר להרחבה ולהעמקה של שתי המיומנויות שרלוונטיות למאמר זה - עבודה צוות ורפרזנטטיביות.

המופע עצמו והפידבק מהקהילה

ביום המופע התקיימה החזרה הגנרלית האחרונה באולם עצמו. התלמידים הגיעו לרגע הזה מוכנים ואסופים מאוד, גם מבחינת הביצוע וגם מהבחינה הרגשית. לאורך היום כולו הם שיתפו פעולה וחיזקו זה את זה בצורה העמוקה ביותר, והכול התנהל באווירה מאוד מכבדת, נעימה ומרגשת.

בשעה שבע בערב התחיל מופע "פסטיברנקו", שהתפרס על פני שני מופעים וכלל 25 קטעים. 32 תלמידים עלו בגאווה על הבמה והציגו את כישרונותיהם המוזיקליים ואת העבודה המאומצת שבחרו לעשות כדי להגשים את חלומם. התלמידים זכו לתשואות מהקהל ולגל תגובות אוהבות ומחבקות, והמוזיקה יצאה אל מחוץ לכותלי המגמה ואל הקהילה הרחבה. הפרויקט העניק לקהילה הזדמנות לראות את התלמידים באור אחר, ובמידה מסוימת הצליח ליצור מחשבה מחודשת על היחסים שנוצרים בין המשתתפים הפעילים לבין קהילה (Ansdell & Pavlicevic, 2004). אין ספק שחוויה זו תלך איתם להמשך דרכם, ורבים מהם מתארים אותה כאירוע השיא של חייהם.

הדרן ודין

כעת נרצה לבחון את שתי המיומנויות - שיתוף פעולה ורפרזנטטיביות - באמצעות בחינה של קטע ההדרן למופע. הקטע נבחר, עובד והופק על ידי שני תלמידים בליווי הצוות המקצועי, ונוגן על ידי 15 תלמידים.

רותם (שם בדוי), גיטריסט ותלמיד כיתה י"א, רצה להגשים חלום ולהעלות להופיע עם הקטע המוזיקלי "נעימת השיכורים" (שהולחן ע"י המוזיקאי יוני רועה בשנות התשעים, וכיום מבוצע על ידי הזמר עומר אדם בהופעותיו). הצוות המקצועי התלהב מיד מהרעיון, והוחלט לבצע אותו כהדרן בשני המופעים. רותם שיתף את חברו המתופף יונתן (שם בדוי), והשניים החלו לאפיין את ההרכב המוזיקלי ולהחליט אילו כלי נגינה מתאימים לביצוע. בליווי המורה למוזיקה הוחלט כי בהרכב ישתתפו מספר רב של כלי נגינה ונגנים, ובהם כלי הקשה, גיטרות, קלידים וזמרים.

השניים קיימו פגישות אחדות עם הצוות המוזיקלי, ובמהלכן נוצר העיבוד לקטע. יצירת עיבוד יצירתי משקפת את המחשבה הרבה בדבר האופן שבו אנחנו רוצים להציג את עצמנו. ההעמקה בחשיבה על שאלת הרפרזנטטיביות מעמיקה את אותה היכולת.

לאחר סגירת העיבוד נבחרו חברי ההרכב. לשמחתנו, תלמידים רבים הביעו רצון רב להשתתף בקטע הסיום, ולבסוף עלו לבמה לביצוע ההדרן 15 תלמידים. הרצון הרב שהביעו התלמידים משקף את רמת שיתוף הפעולה שלהם ואת תחושת גאווה היחידה שהם חשים כלפי העשייה המוזיקלית בבית הספר. יתרה מזאת, רותם ויונתן ראו שהחלום שלהם הופך למציאות שעולה על כל דמיון. הם קרנו מאושר כאשר ראו ב תכניית המופע את שמם תחת הכותרת "מעבדים מוזיקליים".

חשוב לבחון את נקודת המוצא המקצועית של הצוות המוזיקלי. ההנחה הבסיסית היא שיש חשיבות רבה ליציאה של המוזיקה מהמרחב הבטוח של החדר אל עבר המרחב הקהילתי (Stige & Aaro, 2012).

מעבר זה נעשה בהדרגה ובאופן מתוכנן עד לרגע העלייה לבמה, ונועד לשקף לתלמידים את היתרונות שיש להוצאת התוצרים המוזיקליים החוצה על פני השאריתם במגירה. החשיפה לקהל גדול העצימה את התלמידים והעניקה תוקף נוסף לעבודתם ולמי שהם. תלמידי המגמה זכו להעמיק את היכולת הרפרזנטטיבית שלהם, כיחידים וכקבוצה, ולפתח את עבודת הצוות שלהם ואת רמת ההקשבה שלהם זה לזה. אפשר לראות כי השקפה מקצועית זו מתכתבת ישירות עם גישת טיפול במוזיקה קהילתי (CMT): התלמידים עוברים תהליך דינמי שבמהלכו הם מגשימים את מטרותיהם האישיות ולוקחים חלק משמעותי בעבודה הקבוצתית. ברגע השיא הם סוחפים אחריהם את חברי קהילתם, ואלו מגיבים אליהם בהתלהבות והתרגשות. כך בא לידי ביטוי האופן שבו הטיפול הקבוצתי-קהילתי במוזיקה משלים את הטיפול האינדיווידואלי (Ansdell & Pavlicevic, 2004).

סיכום

תהליך יצירתו של מופע "פסטיברנקו" מגלם בתוכו תהליכים פדגוגיים ורגשיים משמעותיים, שהבחינה שלהם במסגרת של טיפול במוזיקה קהילתי מעמידה במרכז את היציאה מהגבולות הקונבנציונליים של טיפול במוזיקה אינדיווידואלי אל עבר המרחב הקהילתי. העלאת מופע בסדר גודל כזה העניקה תוקף משמעותי לעשייה המוזיקלית של התלמידים, הן ברמה היחידנית הן ברמה הקבוצתית, והעמיקה את היכולת של כל תלמיד להציג את עצמו בפני סביבתו ולהיות חלק פעיל מעבודת צוות הדוקה ומאומצת (ראו תרשים 1). מדובר באירוע שיא משמעותי בעשייה הבית-ספרית שהשאיר את התלמידים והצוות עם טעם של עוד, ועם ציפייה להמשיך במסורת ולהעלות "פסטיברנקו" נוסף גם בשנה הבאה.

תרשים 1. שלבי התפתחות לפיתוח מיומנויות בונות עתיד

מקורות

- אמיר, ד' (1999). *להיפגש עם הצלילים: תרפיה במוסיקה*. רמת גן: אוניברסיטת בר-אילן.
- יאלום, א' (2006). *טיפול קבוצתי: תאוריה ומעשה*. מודיעין: כנרת זמורה ביתן.
- Ansdell, G. (2002). Community music therapy & the winds of change. *Voices: A World Forum for Music Therapy*, 2(2). Retrieved from: <https://normt.uib.no/index.php/voices/article/viewArticle/83/65>
- Ansdell, G., & DeNora, T. (2012). Musical flourishing: Community music therapy, controversy, and the cultivation of well-being. In R. Macdonald, G. Kreutz, & L. Mitchell (Eds.), *Music, health & wellbeing* (pp. 97-112). UK: Oxford University Press.
- Ansdell G., & Pavlicevic, M. (2004). *Community music therapy*. U.K: Kingsley J. Publishers.
- Bruscia, K. (1998). *Defining music therapy*. Gilsum, NH, U.S.A.: Barcelona.
- Pavlicevic, M. (2003). *Groups in music strategies from music therapy*. U.K: Kingsley J. Publishers.
- Small, C. (1998). *Musicking: The means of performing and listening*. Middletown, Conn: Wesleyan University Press.
- Stige B., & Aaro, L. E. (2012). *Invitation to community music therapy*. New York: Routledge.

יעל אלמוג בנדורי, מוסיקאית, תרפיסטית מוסמכת במוסיקה, מורה למוסיקה בבית הספר התיכון ברנקו וייס מעוף מודיעין